

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՏԻՐԱԿԱՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ ԸՆԲԱՐԹ 14 ՄԱՅԻՍ 1866

ԹԻՒ 779

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՏԻՐԱԿԱՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ 14 ՄԱՅԻՍ

Եւրոպայէն հասած լուրերը կը ծանուցանեն թէ գինուորական պատրաստութիւնները մեծ գործունէութեամբ կը շարունակուին Բրուսելոյ, Լասթիոյ եւ Իտալիոյ մէջ: Մինչեւ ցայսօր եղած բանախօսութիւնները՝ ու խաղաղասէր մեծ տէրութեանց բարեկամական միջամտութիւնները չկրցան յաջող վախճան մի ունենալ վասն հաշտութեան: Հետեւեալ պատերազմի հրատարակութիւնը ամեն օր և ամեն ժամ կը սպասուի: և գուցէ ի ժամանակ որ կը գրեմք, թշնամութեան գործքերը սկսած են: Եւստ ամենայնիւ, որովհետեւ մեծ է զօրութիւնն Եւստիոյ, կրնայ հրաշքով մի, արդիւնէ կ'պատերազմը:

Եւստիոյ Լասթիոյն և Իտալիոյն գինուորական մեծ պատրաստութիւններով իրարու առջև կը դնուին: Եւստիոյ կըսէ, թէ Իտալիոյ կառավարութեան պատերազմական պատրաստութիւնները տեսնելով պարտաւորեցան ինքն ալ բաղմամբ զօրագնէր կեդրոնացնել Վենետիկի մէջ ի պաշտպանութիւն իւր երկրին: Իտալիոյ անտէրութիւնն ևս կը պնդէ, թէ Եւստիոյ մեծամեծ պատրաստութիւնները տեսնելով, ինքն ալ հարկադրեցաւ իւր զօրաբանակը պատերազմական վիճակի մէջ դնել ի պաշտպանութիւն իւր երկրին: Իտալիոյ այս անտէրութեան շատանքը թէպէտ քոլորովին անհիմն համարուած է կենցաղագէտ անձանց տողէ, բայց և այնպէս Վաղդիոյ տէրութեան պաշտօնային մօտ լուրերէ՝ ազգային երեսփոխանաց խորհրդանոցին հաղորդեց իտալիոյ կառավարութեան մէկ յայտարարութիւնը: Քրոջ կը խոստանայ չյարձակիլ Եւստիոյ վէճ, եթէ նախ յիշեալ տէրութեան կողմանէ յարձակում մի չըլլայ իւր վերայ:

Իսկ Բրուսելոյ ու Լասթիոյ մէջ ըլլալու պատերազմին վրայ, Վարիզի Բէյի օրագիրը հետեւեալ խոհական խորհրդածութիւնները կը քննէ.

«Տանիմարայի երկու յաղթող տէրութիւնները

պատրաստ են յաղթելոյն վրէժը տալ, այսինքն իրենց պատիժը կը կ'վասն անիրաւութեանց զորքին անոր: Եւստ օրինակ է հաս տխուր վերադարձը աշխարհիս բաներուն:

«Վերամանիոյ մէջ այժմեան պատահած դէպքերը սրճափ կարգարարներն Վաղդիոյ հեռատես և խոհեմ քաղաքականութիւնը: Վանդի Տանիմարայի դէմքը զած վէճին մէջ չկարգարեցաւ չափաւորութեան և խոհեմութեան խրատներ տալու թէ՛ Բրուսելոյ և թէ՛ Լասթիոյ կառավարութեանց: Վաղդիոյ միշտ յորդորեց զանոնք ի բարեկամական համաձայնութիւն և խաղաղութեան համար ունեցած իւր մեծ սէրը յայտնեց, աշխատելով որ Եւրոպայի սր և է կողմը պատերազմ չըլլայ, որպէսզի առեւտրական և դանաւային գործքերը չշփոթուին և ընդհանուր բարօրութեանը վնաս չըլլայ: Վաղդիոյն ոչ իւր խօսքով և ոչ իւր գործքով ամենէն այնպիսի խրատ կամ քաջալերութիւն մի չտուաւ ոչ Վէնայի դահլիճին և ոչ Վերիլինի դահլիճին, որ իւր պատասխանատուութիւնը, տկար կերպիւ անգամ: Կարելի ըլլայ խնդրել ըլլալու պատերազմին մէջ»:

Եւստ ամենայնիւ Վաղդիոյ օրագիրները կը խորհրդանշեն: Թէ Վերամանիոյ պատերազմը կրնայ ետ մնալ թէ Վաղդիոյն ուղեւ: Թայմը օրագիրը կըսէ թէ խաղաղութիւնը բարակ թել մը կ'պայտած է և այս թելը Վաղդիոյն Եւրոպային ձեռք կը գտնուի: Տէրի Թէլէկրաֆ օրագիրը՝ երկար յօդուածով մի նմանապէս: Կը յայտնէ թէ միայն Վաղդիոյն կ'ախեալէ դերմանանք խնդրին լուծումը:

«Ոչ ոք իրեն չճշիւ, կըսէ գերմանական լրագիր մի: Թէ ուր կ'երթանք, ինչ կ'ուզենք և ինչ պիտի ըլլայ գերմանական դաշնակցութիւնը: Եթէ օտար տէրութեան մը կողմանէ սպառնալիք մը ըլլար Տայրենեաց, ուրիշ տեսակ զգացմունք մի պիտի արթնար գերմանացւոց սիրտը: Սակայն այսպիսի բան մի չկայ: Բայց և այնպէս գաղտնի անհանդարտութիւն մի կընեն շատերուն միտքը, որոնք կըսեն, թէ մեր սրտի կսկիծները, մեր թափելու արեան կոհակները զմեզ կ'ործանելով՝ դրացի ազգի մը օգտին և փա-

ռասիրութեան պիտի ծառայեն: Եւ շատ հաւանաւ կան է թէ այս պատերազմին մեջ մեր ամենէն գեղեցիկ և ամենէն բարեբեք դաւաճներէն մէկը պիտի կորսնցնենք: Եւ այս պիտի ըլլայ օգուտը, զոր պիտի քաղենք մեր համազգային արեւահասնէն:

«Եւրոպայի Եւրոպայի Օքսէն քաղաքը համառօտ ատենախօսութիւն մի ըրաւ: Որուն մէջ ըսաւ թէ 1815ին եղած դաշնագրութիւնները ատեն ի և զգուշութիւն են իրեն, ինչպէս նաեւ Վաղդիոյն ազգին խիստ մեծապէս մասին: Եւստ խօսքով Վերիլինի կայսերական Վէհափառութիւնը ուղեց յայտնել զմեծ սկզբունքը արտաքին քաղաքականութեան որուն պիտի հետեւի իւր կառավարութիւնը: Եւստ սղգասիական յայտարարութիւնը մեծ սիրով և ջերմոտան դուրսեմբ ընդունուեցաւ Օքսէնի ժողովուրդէն և բոլոր գաղղիացւոց վերայ մեծ ազդեցութիւն ըրաւ:

Փարիզի Վոնսթիթիւսիօնէլ օրագիրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կը քննէ յիշեալ ատենախօսութեանը վերայ:

«Եւստ Եւրոպայի արքայաժողովոյ մը (ֆոնկէ) ատենախօսութիւնը ըրաւ ի կարգադրութիւն եւրոպական ծանր խնդրոց, յայտնադրեալ իմացոյց թէ 1815ին դաշնագրութիւնները արդէն ջնջուած կը համարուին վասնիւ անոնք մեծ վտանգ մի են Եւրոպայի համար: Ուստի Օքսէնի մէջ ըրած Վաղդիոյն կայսերականախօսութիւնը քաջալերութիւն մի չէ Բրուսելոյ պաշտօնէից խորհրդոյն նախագահ մօտ Վերամարքին փառասիրութեանը, որ կուզէ փոխել նոյն դաշնագրութիւնները յօդուած Բրուսելոյ տէրութեան՝ Վաղդիոյն չլրանար իւր պատասխանատուութիւնը վտանգի մէջ ձգել այնպիսի մասնական գործառնութեանց համար, որ կրնան ընդհանուր գործութեանց հաւասարակշիւութիւնը շփոթել: Վաղդիոյն ատարկութիւնը Բրուսելոյ, Լասթիոյ կամ Իտալիոյ յայտնած փառասիրութեանը վերայ հիմնուած չէ, այլ իւր պահանջութեանը և իւր արժանաւորութեանը վերայ հիմնուած է, և իւր ատենախօսութեան նպատակը՝ 1815ին դաշնագրութեանը վերանորոգութիւնն է:

ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ

Մարկոս Արքեպիսկոպոս կայսեր յանդիմանութիւնն օր իր Փաւստինա կնոջն ու Լուկիլիա աղջկանց տուաւ: (1)

Աղջկանց կերպին չեմ հաւեր, ո՛վ Փաւստինա, և ոչ քու կերպիդ՝ որ իւր մայրը պիտոր ըլլաս: Աղջկի մը աղէկ ըլլալու համար՝ պէտք է մօրը հնազանդ ըլլայ: մայր մըն ալ աղէկ մայր ըլլալու համար՝ պէտք է աղէկ կըթէ իւր աղջկիւ: Հարկ չկայ որ հայրը խրատէ իւր աղջկիւ, երբ որ մայրը տուրքին ըլլայ ու աղջկիւ համեստ ինչպէս մեծ ամեթ է հօր մը՝ որ կրնայ իր աղջկին պատժէ մանչ զատակը, ասանկ ալ մեծ նախատինք է մօր մը՝ որ հայրը իր աղջկին պատժէ աղջկի զատակը: Հոգաւորացի օրէնքն էր որ հայր մը ամենէն չէր նայեր իր աղջկի զատակները կըթելու, և ոչ մայր մը իր մանչ զատակները կըթելու: ասանկ հաստատուն էր տօ օրէնքն՝ որ բոլոր ընտանիքը մէկտեղ բնակելով՝ կարծես որ հայրը աղջկի զատակ չունէր, մայրն ալ մանչ զատակ չունէր: Ո՛վ Հոռով, չեմ ողորմ վրադ որ պալատներդ արուեր են, պարսպդ վեր է, որ անտաններդ այրեր են, բնակիչներդ քիչցեր են: ասոնց վրայ չեմ լար: Վանդի ատենը

(1) Այս յօդուածը՝ զոր Բազմավկայէն առնելով կը հրատարակեմք, եւ որ ասիկց գրեթէ 1700 տարի առաջ տրուած յանդիմանական խրատներ են, գարմանալի կերպիւ կը յարմարին ժամանակիս վարդապետ Բարուցը, անոր համար մեր ընդերքօղաց ուղարկութիւնը կը հրատարակեմք այս յանդիմանութեանը վերայ:

ինչպէս որ կրեթէ՝ ասանկ ալ կը տանի աս բաները: Այլ կ'ողորմ ու նորէն կ'ողորմ վրադ՝ ասանկով գրեթէ հարցոյ տուաքինութիւնն ու անոնց կրթութեանը դուրս: Կորու ըմբոս մեր հայրերը՝ երբ որ մանչ ու աղջկի զատակներուն կըթելուէր պակասեցաւ: մանչերը լրացան, աղջիկները տոթութեամբ մէկտեղ դրին, ու մայրերը անտարկեշտ եղան: Վա՛ճ վա՛ճ, ատենք հայր մը քան մանչ զատակ, ու մայր մը նոյնչափ աղջկի զատակ կըթելու: Զերեք էր: Իսկ հիմա քան հայր մէկ մանչ զատակ մը, ու քան մայր մէկ աղջկի զատակ մը կըթելու չեն համարձակիր: Ասկա քիչի համար ալ կը լինի, ո՛վ Փաւստինա, որ մայր ըլլալը մոռցեր ես՝ ու չվայլած համարձակութիւնը կուտաս աղջկանդ: Գուն ալ, ո՛վ Լուկիլա, աղջկի զատակ ըլլալդ մոռցեր ու չվայլած համարձակութիւններ կընես: Աստուածն էրուն տուած մեծ պարգևը ան էր հոռուայի խաթուններուն որ ամեթեամբ էին ու տնէն ելլել չէին սիրել: Երբ որ կրթիկները աստուածներէն վախճալու ու մարդկանցմէ ամաչելու մէկտեղ դնեն, կամ իրենք աշխարհքիտ ետքը կը թրեմ, կամ աշխարհք իրենցը: աշխարհքիտ այնչափ հարկաւոր է կրթիկներուն տունը կենալը ու համեստ ըլլալը, որչափ զօրավարներուն դուրս ելլալը: ասոնք դուրս ելլելով կը պահեն աշխարհք, անոնք տունը կենալով: Ետեւ հարաւոր լիւր այնչափ չվայլասիր Սիկիլիացոց, որչափ մէկ անհամեստ կին մը Հոռով մայրեցոյ: որչափ Թագաւորութիւններ կ'ործանեցան, որչափ Թագաւորներ կ'օրան կնիւն մը պտտանաւ: աս բանիս ճար ընելու համար որչափ աշխատանք վտանգ ու ջանք եղած են: Կանանց ուրիշ ամեն

պակոթութիւնները կ'անան ճիշդի կընամանք՝ որ կրնան շտիկել բայց իրենց անհամեստութիւնը չոր վայտի կընանք: որ չիշտիկիր, կը կտորի: Ո՛վ Փաւստինա, չկայ ստեղծուած մը որ կնկան չափ փափաքի պատիւ տաւ: նալու, ու չկայ ալ՝ որ անոր պէս ստանալուն կերպը չզլտնայ: Երկի մարդ մը կրնայ մատենագրելով, աշխարհք քաղելով, յաղթութիւններ ընելով երեսիլ ըլլալ ու պատիւ ունենալ: բայց կնիկ մարդուն պատիւը՝ տուն քաղելն է, իր պաշտօնը ընելն է, քիչ խօսիլն է, հաւատարմութիւնը համեստ ու ամեթեամբ ըլլալն է, ասանկներուն յիշատակը միտքած է բոլոր մէջ, բայց ուրիշ կերպով աղէկ անուն ձգելին խիստ քիչ եղած է: Լիւ կուրդու օրէնք մը գրաւ որ հայրերը իրենց աղջկի զատակներուն օթիտ չտան, որպէսզի զիրենք հարաւանդը իրենց տուրքինութեանը համար միայն առնէ, ու իրենք ալ առաքինութեամբ ջանան իրենց օթիտ պատրաստել: Անոր համար ինչպէս հիմա շատերը աղքատութեան համար չեն կրնար հարս ըլլալ, ան ատենն ալ իրենց մարդկանը համար էրիկ չէին գտնար: Ինչ երջանիկ ատեն էր ան ատենը, որ աղջկիները հօրերուն հարստութեանը վրայ չէին դնել իրենց յոյսը, այլ իրենց առաքինութեանը վրայ: Երբէն կըսեմ որ երջանիկ էր ան ատենը, վասնզի աղջկիները չէին արտաքին օթիտ չունենալուն համար, և ոչ հայրերը կը տրտմէին իրենց օթիտ տալ չկրնալուն համար: Անիծեալ ըլլալ ով որ արժամ և ոսկի խօսեց Հոռուայ մէջ, ով որ հարստացուց զՀոռով գանձով, ու աղքատացուց առաքինութեամբ: Ո՛վ եղաւ պատճառն որ գեղացոյ ու հոսալակ մարդկանց աղջկիները կարենան կրթուիլ: ու

Որ և է ուրիշ առաջարկութեան փորձող մի համար, որ այս նպատակը չունի, անտարբեր պիտի չմնայ, այլ ուշադիր, արթուն և անվեհեր իր որոշմանց մէջ:

«Օքսֆորդի կայսերական ատենախօսութիւնը միջա- մտութիւն մի չէ Վերամանիոյ մէջ յուզուած զանա- ղան օգտիցը. այլ բարեկամական վերջին հրաւեր ժըն է զոր Վաղդիան կրնէ 1815ին դաշնագրու- թեանց ստորագրող տէրութեանց խոհանութեանը՝ ի նպատակաւ խաղաղութեան ու խաղաղութեան արդարեւ լաւագոյնի ապահովու- թեան. ուստի այժմ պէտք է որ անոնք խորհին և տեսնեն թէ արդեօք ընդհանուր վերանորոգութիւն մի ընելու հոգը պատե՞րազմին սոսկալի գէպքերուն թող տա՞լը օգտակար է, թէ արքայաժողովոյ մը միջոցաւ բարեկամաբար և համաձայնութեամբ լմնե- ցնելու, ինչպէս որ Վաղդիան կրփափաքէր»:

Խտակական կառավարութիւնը 250 միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մի ըրաւ խտակով ազդային Վարաւ- նոցէն և հրաման հանեց որ անոր գրամաթուղթե- ըն՝ յետ այսորիկ տէրութեանը պիտի համարուին, և անոնց անսահման արժէքովը պէտք է որ անց- նին խտակով բոլոր թագաւորութեան երկիրները:

Կամառակէս Վատրիոյ տէրութիւնը 150 միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մի ըրաւ իւր ազդային Վարա- մանոցէն. որուն 1 և 5 ֆրանքի ամեն դրամա- թուղթերը ինքը առաւ: Եւ ինչեւ Վարամանոցին բո- լոր գրամաթուղթերը, որոնք յետ այսորիկ տէրու- թեանը պիտի համարուին, իրենց անսահման արժէքովը պիտի առնուին և պիտի տրուին ըստ կայ- սերական հրամանաց:

Վերամանական լրագիրներէն կը տեղեկանամք, թէ ի կիպուածի հրապարակութեան պատերազմի, Վատ- րիոյ զօրաբանակը 570,000 հոգիի կրնայ հասնել: Իսկ Բրուսիոյ զօրաբանակը 557,000 հոգիի: Պաւ- արիան՝ հարկը պահանջելու ժամանակը՝ 90,000 զինուոր կրնայ գումարել: Բայց այժմ իւր զօրաբա- նակին թիւը 60,000-ին չափ է: Հանդիսի և Վաք- սօնիայի տէրութիւնները՝ իւրաքանչիւրը 25,000 զին- ուոր կրնայ հանել: Վուրթէնպէրի զօրաբանակը 28,000 հոգիի կը հասնի և Պատի գրքութիւնը 10, 000 հոգիի չափ զօրը ունի: Հէս Ծարմթատի մեծ գրքութիւնը և Հէս Վասէլի իշխանութիւնը գրեթէ 24,000 զինուոր ունին: Վերջապէս բոլոր գերմա- նիան 1 միլիոն 330,000 զինուոր կրնայ ունենալ:

Փարիզի մէջ Մոլտովալաքիայի գործող կարգա- գրութեանը համար կազմուած դեսպանաժողովը ու- ղողեց թէ յիշեալ երկրին իշխանը պէտք է որ երկ- րացիներէն մէկը ընտրուի, և Պուքէշի մէջ զըտ- նուող հիւպատոսաց լուր տրուեցաւ որ այս որոշումը յայտնեն Մոլտովալաքիայի կառավարութեանը:

Ծերակուտին խորհրդականներուն աղջկանքը չկրնան, որ ըրաւ որ հարստութիւն ունեցողը կարենայ հարս ըլլալ, ու առաքինութիւն ունեցողը չկարենայ: Անի- ծած դար որ աղջիկ դասակ մը ամեն առաքինութիւն- ներով զարգարուած՝ ստակ չունենալուն համար չկր- նար հարս ըլլալ: Կամիլլոս Վաղդիայոց յաղթելէն որ դարձաւ մէկ գուռակ մը ունէր, որ թէ հօրը և թէ իր արդիւնքովը անանկ անուանի կը որ թագաւորները զինքը որդեգիր կուզէին ընել, ու ծերակուտին խոր- հրդականները զինքը իրենց փեսայացնել: Ինքը երե- սուն տարուան էր, հայրը վախճուն, ազգականները ու- թագաւորները կը յորդորէին որ երկուքն ալ կարգուին, հարս առնեն. բայց Կամիլլոս ոչ ինքը ու զեց կարգուիլ- և ոչ իր որդին կարգել: Իսկ երբոր ստիպեցին զինքը բռնել թէ ինչո՞ւ չէս հոգար որ զաւակդ տուն տեղ ունենայ, դուն ալ ծերութեանդ ատեն հանգստութիւն ունենաս, ըսաւ: Իմ չկարգուելուս ու գուռակ ալ չը- կարդելուս պատճառը աս է, որ ոմանք իրենց աղջկից հորուստ օժիտ ունենալուն համար առաջարկեցին, ու ամեն աղնուականութիւն ունենալուն համար, ամենք ալ նորահասակ ու աղուոր ըլլալուն համար, մէկը չեղաւ որ իր աղջկից առաքինի ըլլալուն համար առաջարկէ: Կամիլլոս արժանի էր փառաւոր յաղթանակին՝ որ իր յաղթութեանը համար ունեցաւ, բայց մշտնջենաւոր յի- շատակի արժանի եղաւ իր աս ըսած խօսքովը:

Աս խօսքերուն պատճառը քեզ զգուշացնելու հա- մար է, ո՞վ Փաւստինա. դուն կուզես աղջկից թատ- րոնները տանիլ, Կապիտոլիոնը կելլես զինուորականաց մէջ, կը թողուս որ կատակերգուները զինքը տեսնան:

Այսու ամենայնիւ Պուքէշէն կը ծանուցանեն, թէ ազդային երեսփոխանաց խորհրդարանը ամսոյս 1ին, միաբան հաւանութեամբ, Բուժմանիայի իշխան ընտրեց է Վարուլոս Հոնցուրէն իշխանը, որ Բրուսիոյ թագաւորական գերագոտանին ազգական է:

Վարուլոս մէջ կը կարգաւթ թէ միտք Ռիպոտի անուն ամերիկացի վաճառական մի, որ քանի մի տարի Լիդղիա մնալով յաջողեց է ամենամեծ հարս- տութիւն մի ձեռք բերելու, այժմ 250,000 լիւա սթէրլին, այսինքն 27 միլիոն 500,000 շուրուշ կը նուիրէ ի նպատակ լոնտոնի աղքատ գործաւորաց: Լարդէն Լիդղիոյ երեւելի անձինքներէ բաղկացեալ յանձնաժողով մի կազմուեց է, որ յիշեալ գումա- րով փոքրիկ ու գեղեցիկ տներ շինել պիտի ապ և աման զինքնով վարձու պիտի ապ զանոնք աշխատի շքաւորաց, որոնք իրենց վարքովը և բարքովը ար- ժանի եղած են այսպիսի շնորհաց:

Պեժին Բրիտանիոյ օգոստոսի թագուհին ար- ժան համարեցաւ շնորհակալութեան ինքնագիր նա- մակ մի գրել միտք Ռիպոտի մեծահարուստ վաճա- րականին, զով լուր մտքով վեհանախական առատա- ձեռն ողորմութիւնը և խոստանալով իւր կենդանա- գիրը յառկապէս շինել տալ և նուիրել անոր ի նը- շան թագաւորական իւր բարձր գոհունակութեանը:

Պեժին Բրիտանիոյ 1865-1866 պաշտօնական ամիս եկամուտը 67 միլիոն 812,292 լիւա սթէրլինի հասած է և եկամտից տեսուչ միտք Վլէտսթընին հաշիւ ըրած գումարներէն աւելի եղաւ, թէ և կա- ռավարութիւնը մաքսի իրաւունքները, անուղղակի հարկերը և եկամտից վերայ հարկերը արդէն շատ նուազեցուցած էր: Վերջապէս դանձալին վիճակը ան առեւտրական յաջողութեան մէջ է, որ միտք Վլէ- տսթըն մինչև 3 ունիսի վերջը պիտի կրնայ 600,000 լիւա սթէրլին սահմանել ի հաշիւ հատուցման ազ- դային պարտոց:

Վոստրական շարժման արդիւնքը ևս յաջող և նշանակութեան արժանի է. վասնիչ ներկայ տար-ւոյս 3 ունուար ամսոյն մէջ Լիդղիայէն դուրս ելած վաճառաց գումարը 14 միլիոն 354,748 լիւա սթէր- լինի հասած է, և ֆեբրուար ամսոյն մէջ 15 մի- լիոն 116,063 լիւայի. ըսել է որ հարուրին 33 ա-ւելցած է 1865 3 ունուարի մէջ դուրս ելած ապրա- նաց արժէքէն, և հարուրին 24 աւելցած է 1865 ֆեբրուարի մէջ դուրս ելածէն:

Ինքիւր Լիբերալիստ անուն գաղղիներէն լրագիրը՝ Փարիզի կէս պաշտօնական Բաթիլի օրագրէն առնե- լով, հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ.

«Հայտնի է որ շատ ժամանակէ ի վեր 3 ունաց ազգին և օսմանեան հպատակ բոլոր քրիստոնէայ

չէս մտածեր որ ինքը դեռ նորահաս օրիորդ է, դուն ալ պատու չէս. անանկ վտանգաւոր տեղեր երթալն չէք զգուշանար. չեմ ըսեր որ աղջկից աղէկ աղջիկ չէ, այլ կըսեմ որ դուն իրեն արգելք կը լըստ որ ո՛ւր աղէկ ըլլայ: Հաւատ ինձի, ո՞վ Փաւստինա, որ աս բանին մէջ չվստահայուր ոչ երիտասարդին և ոչ ծե- րուն. միայն ճարը՝ զգուշանալն է անանկ կոտակոտի տեղերէն. ասոր համար է որ Լոտեան կուտանք պա- տերու մէջ միակուած կը կենան. չէ թէ մարդասիրութե- թեամբ կը հետանան կրփային մարդկանցմէ, այլ խո- համութեամբ կը զգուշանան: Զի մը չկայ որ մատակը տեսնելով՝ չկրնան չայ. չըլլայ որ ծերը իր ծերութեանը վտանգի, և ոչ երիտասարդը իր առաքինութեանը. քանի որ վաղը կրակին վրայէն չէ վերցած՝ կայրի. քանի որ մարմինը գերեզման չէ դրուած, ցանկութեան ազատ չէ. մարմինն ծնիւր ենք, մարմին մէջ կապրինք, մարմինով կը մեռնինք. բայց դեռ մարմինն չմեռած՝ բարի կեանքերին կը կորսնցնենք: Համեղ կերակուրը շատ անգամ գէշ պոտելի մէջ կուրուի. տղին զինն հոտած ամանին հոտը կուտնէ. ասանկ ալ մեր վարքը աս նիւթի հոտը միւս կուտնէ մարմինն: Հոռոմայի տիկին մը՝ որ իր աղջկի զաւակը կուզէ աղէկ կրթել. պէտք է որ աս կանոնը պահէ. թէ որ աղջկի չվստիւտ տեղ ուղէ կը թալ, պէտք է անոր ոտքը կոտրէ. թէ որ չվս- լած բանի կընայի, պէտք է աչքը հանէ. թէ որ չբեւո- րաներ մտիկ կընէ, պէտք է ականջը թխէ, թէ որ ա- նօրէնութիւն կուզէ ընել, պէտք է ողջ ողջ թաղէ:

Նայէ, Փաւստինա, թէ որ կուզես աղջկանդ օգուտը տեսնալ, վրան ուրախանալ, իր թշուառ ըլլալու պատ-

հասարակութեանց կրօնական գործքերը՝ արտաքին գործող պաշտօնէին մասնաւոր միջոցաւ կը տեսնուին ի Վ. Պոլիս, զօրութեամբ արտօնութեանց զօրս Սուլթան Սէֆէմէտ Լըիլիօրդ և իւր յաջորդները շնորհած են քրիստոնէից: Հասարակութեանց դը- լուխները կը յուզարկեն օսմանեան (արտաքին գոր- ծող) պաշտօնէին խնդրագիրքը (Թագրիք) ընդհանուր օգտից վերաբերեալ ամեն խնդրոց վրայօք, նմանա- պէս ամեն կրօնական խնդրոց վրայօք, ինչպէս նաև մասնաւոր վեճերու վրայօք, որոնք Պատրիարքաց յանձնուած են նահանգաց կրօնական իշխանութիւն- ներէ: Երտաքին գործող տեսուչը այս խնդրագիրք- ըր աչքէ անցնելով և հարկաւոր եղած բացատրու- թիւնը անոնց լուսանցը նշանակելով, կը յուզարկէ ի զանազան պաշտօնաբարանները որոցմէ կախում ու- նին նոյն գործքերը:

Իրաց այս արտաքոյ կարգի վեճակը կրնար հին ժամանակները արդար դատաստանի ապահովութիւն- ներ ալ քրիստոնէից. ինչու որ ըստ կամի դատաւ- տանը՝ կը տրեք յայնժամ կառավարութեան որոշմանց մէջ: . . . Սակայն այսօրուան օրս որ Թուրքաստա- նի ամեն կողմը նահանգական խորհուրդներ և վա- ճառականութեան ատեաններ հաստատուած են որոց մէջ քրիստոնէայ անգամներ կան, այսօրուան օրս որ Վ. Պոլսոյ ամեն ատեաններու անգամնց մէջ, բաց ի Սիւլթանի մանաց դատաստանական իշխանու- թեանէ, քրիստոնէաներ կը գտնուին, այսօրուան օրս վերջապէս, որ արդարութեան բարձրագոյն ատեանը հոգ կը տանի վերաքննելու այն ամեն վճիռները, որոց դէմ դանդաղ կը ըլլայ թէ ըստ կամի կամ կու- սակցութեան ողուտ տրուած են, Բարձրագոյն Պաւ- ոլ մտածեց թէ ատանց ո՞ր և է անպատահութեան մահաւանդ թէ օգտակար կերպիւ կրնայ քրիստոնէից մասնաւոր գործող քննութիւնը և դատաստանը յանձ- նել այն պաշտօնաւորաց, որոց կը վերաբերին:

Եւ թան կը համարիմք նշանակել այս տեղ թէ միայն քաղաքական գործքներ են որ յայնժամ տե- պիտի տեսնուին իրենց վերաբերեալ պաշտօնաւորան- ներէն, այնինչ կրօնական կերպարանք մի ունեցող ամեն գործքերը պիտի շարունակուին արտաքին գոր- ծող պաշտօնատան միջոցաւ տեսնուելու ըստ հին սովորութեան, և զիսեւ արժան է թէ Թուրքաս- տանի մէջ ամենաւնութեան, ծննդեան և մահուան արձանագրութիւնները՝ կրօնական կը համարուին:

Հարկ կը համարիմք նաև նշանակել այս տեղ թէ յիշեալ կարգաւորութիւնը ամենին փնտ մի շտաբ- դաշնագրութեանց (քաղթիլիւսիօն), որ օտար տե- րութեց հպատակ քրիստոնէից համար է կամ անոնց համար որ թէպէտ օսմանեան հպատակ են բայց դեռ- պանատան մը պաշտօնականութեան ներքե կը գտնուին:

ճառները միեւրոյ: Տուն մը հաստատուն կենալու հա- մար՝ շատ սիւններ տալը կը զորուին. անոնց մէկն ալ վերցնելու որ ըլլատ, ատենը կը կործանին: Այն ըսածը անանկ տկար է որ հազար զգուշութեան կարօտ է, ու պղտի պատճառով մը կ'ընայ: Քանի քանիներ գէշ ճամբայ գնացին. չէ թէ կուզէին երթալ, այլ վաճառի լրենք զլրենք գէշ ճամբայ երթալու վտանգը զլրին, ուսկից չկրցան հո կենալ: Իմ ձեռք է պատկերազմի երթալը, բայց յաղթելը իմ ձեռքս չէ:

Վերջին խրատ մը տամ քեզի, ո՞վ Փաւստինա. թէ որ կուզես ամեն հոգէ խաղալու ու աղջկից ալ ամեն վտանգէ խաղալու, սորվեցու իրեն տունը կենալ ու գործքի հետ ըլլալ. վասնիչ ձեռքը օգտակար գործքի որ կը զարադի, միտքը պարտաւ մտածմունքներու չերթար: Մարդուս պղտիկուց գործած ամեն մէկ անհամեստու- թիւնը՝ կեանքին մէջ մէկ սիւնը կը վերցնէ. իսկ դատար- կակեցութիւնը թշուառ մըն է. որ ամեն միտքութիւնե- րու ու ակտիւութեան դռները կը բանայ: Կուզե՞ս գիտնալ որ ինչո՞ւ Հոռոմայ օրիորդները դեռ պղտիկուց սիրահա- րութեան կըսկան. խեղճ ողորմելիներուն ծնողացը անհոգաւթ ենէն, որ զլրենք օգտակար գործքերու հետ զրազդեցնելու տեղ՝ պէտք չեղած զբօսանքներու ատեն նին պարտաւ անցնել կուտան. ուստի անկարգ մտած- մունքներով ու աշուրեւուն համարձակութիւն տալով՝ խելքերին կը կորսնցնեն ու կամբերին կապականեւ: Ուրեմն ասով խօսքս լմնցնեմ, որ աս ախտէս իսա- լըսելու համար՝ աղջկից գործքի զրազդեցնելն զօրաւոր դեղ չկայ:

ԼՈՒՆՏԵԿԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԵՐ

Ե.Չ. ԵՅԻՆ

(Պիտի շարունակութիւնը):

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՂՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՐ